

Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA NILSA VĀLA [*NILS WAHL*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2016. gada 14. aprīlī¹

Lieta C-168/15

Milena Tomášová

pret

Ministerstvo spravodlivosti SR,

Pohotovosť s. r. o.

(Okresný súd Prešov (Prešovas rajona tiesa, Slovākija)

lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu — Patērētāju tiesību aizsardzība — Negodīgi noteikumi patērētāju līgumos — Direktīva 93/13/EEK — Patēriņa kredīta līgums — Šķirējtiesas nolēmuma piespiedu izpilde — Izpildes tiesas neveikts līguma noteikumu negodīguma izvērtējums — Dalībvalsts atbildība par privātpersonām nodarītu kaitējumu valsts tiesai piedēvējama Savienības tiesību pārkāpuma dēļ — Atbildības iestāšanās nosacījumi — Pietiekami būtiska Savienības tiesību pārkāpuma esamība

I – Ievads par lietas tematu, pamatlietas faktiem un prejudiciālajiem jautājumiem

1. Savienības tiesībās nostiprināts valsts tiesas pienākums, ja tās rīcībā ir tam nepieciešamie tiesiskie un faktiskie apstākļi, pēc savas ierosmes izskatīt negodīga noteikuma esamību patērētāju un pārdevēju vai piegādātāju noslēgtajā līgumā saskaņā ar Direktīvu 93/13/EEK² ir nozīmīgs solis uz priekšu patērētāju aizsardzībā.
2. Šajā lietā Tiesa ir aicināta noteikt, vai Direktīvas 93/13 efektivitātē ir obligāti ietverts tas, lai par faktu, ka valsts tiesa īpašajos piespiedu izpildes procedūras apstākļos pēc savas ierosmes nav izvērtējusi patēriņa kredīta līguma noteikumu negodīgumu, iestātos dalībvalsts ārpuslīgumiskā atbildība. Kopumā jautājums ir par to, vai un kādos apstākļos tas, ka valsts tiesas nav ievērojušas pienākumu pēc savas ierosmes izvērtēt negodīga noteikuma esamību pārdevēja vai piegādātāja un patērētāja noslēgtajā līgumā, var tikt sodīts, rodoties attiecīgās dalībvalsts atbildībai.
3. Šīs lietas pamatā ir strīds starp *M. Tomášová* un *Ministerstvo spravodlivosti SR* (Slovākijas Republikas Tieslietu ministrija) un *Pohotovosť s. r. o.* par šķirējtiesas nolēmuma, ar kuru *M. Tomášová* tika piespriests samaksāt naudas summas saistībā ar patēriņa kredīta līguma noslēgšanu, izpildi.
4. No lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka *M. Tomášová* ir pensionāre, kuras vienīgie ienākumi ir pensija EUR 347 apmērā. 2007. gadā viņa noslēdza patēriņa kredīta līgumu ar *Pohotovosť*, pēc tam viņai tika piešķirts aizdevums EUR 232 apmērā.

1 — Oriģinālvaloda – franču.

2 — Padomes 1993. gada 5. aprīļa direktīva par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV 1993, L 95, 29. lpp.).

5. Šis līgums bija iepriekš sagatavots standartlīgums, kurā bija ietverta šķīrējtiesas klauzula, kurā bija paredzēts pienākums piekrist, ka ar to saistīto strīdu izšķiršana notiek šķīrējtiesā, kas atrodas vairāk nekā 400 km attālumā no *M. Tomášová* dzīvesvietas. Turklāt saskaņā ar minēto līgumu nokavējuma procenti bija 91,25 % gadā. Tāpat arī minētajā līgumā nebija norādīta gada procentu likme.

6. *M. Tomášová*, nokavējusi aizdevuma atmaksāšanu un nevarējusi samaksāt minētos nokavējuma procentus, lūdza *Pohotovost'* piešķirt viņai citu aizdevumu EUR 232,36 apmērā.

7. Ar *Stálý rozhodcovský súd* (Pastāvīgā šķīrējtiesa) 2008. gada 9. aprīļa un 15. maija nolēmumiem *M. Tomášová* tika piespriests samaksāt *Pohotovost'* vairākas summas saistībā ar attiecīgo aizdevumu neatmaksāšanu un nokavējuma procentu un tiesāšanās izdevumu samaksāšanu.

8. Vēlāk, kad šie nolēmumi bija ieguvuši *res judicata* spēku un kļuvuši izpildāmi, *Pohotovost'* 2008. gada 13. un 27. oktobrī iesniedza lūgumus par izpildi *Okresný súd Prešov* (Prešovas rajona tiesa, Slovākija), kura tos apmierināja ar 2008. gada 15. un 16. decembra nolēmumiem.

9. Atbilstoši lūgumam sniegt prejudiciālu nolēmumu šis prejudiciālā nolēmuma tiesvedības uzsākšanas brīdī attiecīgās izpildes procedūras vēl nebija pabeigtas.

10. 2010. gada 9. jūlijā *M. Tomášová* cēla prasību pret Slovākijas Republikas Tieslietu ministriju, lūdzot atlīdzināt EUR 2000 par kaitējumu, kas, viņasprāt, izriet no *Okresný súd Prešov* (Prešovas rajona tiesa) pieļauta Savienības tiesību pārkāpuma, pamatojoties uz to, ka minētajās procedūrās šī tiesa ir apmierinājusi lūgumus par izpildi, kas balstīti negodīgā noteikumā par šķīrējtiesu, un ka šo procedūru priekšmets bija summu piedziņa uz negodīga noteikuma pamata.

11. Ar 2010. gada 22. oktobra spriedumu *Okresný súd Prešov* (Prešovas rajona tiesa) noraidīja *M. Tomášová* prasību kā nepamatotu, pamatojoties uz to, ka pēdējā minētā nebija izmantojusi visus viņas rīcībā esošos tiesību aizsardzības līdzekļus, ka attiecīgās izpildes procedūras vēl nebija galīgi pabeigtas un ka tādējādi vēl nevarēja rasties kaitējums, tādējādi minētā prasība bija iesniegta priekšlaicīgi.

12. *M. Tomášová* iesniedza apelācijas sūdzību par šo spriedumu.

13. Ar 2012. gada 31. janvāra nolēmumu *Krajský súd v Prešove* (Prešovas apgabaltiesa, Slovākija) atcēla minēto spriedumu un nosūtīja lietu atpakaļ *Okresný súd Prešov* (Prešovas rajona tiesa). Tā uzskatīja, ka *Okresný súd Prešov* (Prešovas rajona tiesa) argumentācija, ko tā bija izvirzījusi, lai pamatotu *M. Tomášová* celto prasību par zaudējumu atlīdzību noraidīšanu, nebija pārliecinoša.

14. Šajos apstākļos *Okresný súd Prešov* (Prešovas rajona tiesa) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

- “1) Vai pretrunā Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai veikta no negodīga noteikuma izrietošas summas piedziņa uz šķīrējtiesas nolēmuma balstītā izpildes procedūrā ir uzskatāma par būtisku Savienības tiesību pārkāpumu?
- 2) Vai dalībvalsts atbildība par [Savienības] tiesību pārkāpumu var iestāties, pirms lietas dalībnieks ir izmantojis visus tiesību aizsardzības līdzekļus, kas atbilstoši dalībvalsts tiesību sistēmai tam ir pieejami nolēmuma izpildes procedūras ietvaros; vai, ņemot vērā lietas faktiskos apstākļus, šī dalībvalsts atbildība šādā gadījumā var iestāties pat pirms nolēmuma izpildes procedūras noslēguma, pirms prasītāja ir izmantojusi iespēju lūgt atmaksāt nepamatoti samaksāto summu?

- 3) Apstipriņošas atbildes gadījumā, vai prasītājas aprakstītā iestādes rīcība ir pietiekami būtisks [Savienības] tiesību pārkāpums, ņemot vērā konkrētās lietas faktiskos apstākļus, un it īpaši prasītājas absolūto bezdarbību un to, ka tā nav izmantojusi visus tiesību aizsardzības līdzekļus, kas tai ir pieejami atbilstoši dalībvalsts tiesībām?
- 4) Ja šajā gadījumā pastāv pietiekami būtisks [Savienības] tiesību pārkāpums, vai prasītājas norādītā summa ir atzīstama par zaudējumiem, par kuriem ir atbildīga dalībvalsts; vai šādus zaudējumus var pielīdzināt piedzītajai prasījuma summai, kas ir uzskatāma par nepamatotu iedzīvošanos?
- 5) Vai prasībai par nepamatoti samaksātās summas atgūšanu kā tiesību aizsardzības līdzeklim ir prioritāte pār prasību par zaudējumu atlīdzināšanu?"

15. Rakstveida apsvērumus iesniedza Slovākijas un Čehijas Republikas valdības, kā arī Eiropas Komisija.

16. 2015. gada 18. decembrī Tiesa, piemērojot Tiesas Reglamenta 101. pantu, nosūtīja iesniedzējtiesai lūgumu sniegt paskaidrojumus. Ar šo lūgumu iesniedzējtiesai tika lūgts precizēt, vai un kādos apstākļos tai bija jālemj pēdējā instancē par attiecīgo izpildes procedūru pamatlietā. Iesniedzējtiesa uz šo lūgumu atbildēja ar vēstuli, kas Tiesā tika saņemta 2016. gada 16. februārī.

II – Analīze

17. Šī lieta ir par nosacījumiem, saskaņā ar kuriem iestājas dalībvalsts atbildība, lai prasītu atlīdzināt privātpersonām nodarītu kaitējumu valsts tiesai piedēvējama Savienības tiesību pārkāpuma dēļ. Uzdotie jautājumi attiecas uz īpašo kontekstu saistībā ar tiesvedību par šķirējtiesas nolēmuma piespiedu izpildi, kuras pamatā bija patēriņa kredīta līguma, par kuru ir apgalvots, ka tajā esot ietverti negodīgi noteikumi Direktīvas 93/13 izpratnē, noslēgšana.

18. Savos pirmajos trīs jautājumos, kuri, manuprāt, ir jāizskata kopā, iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai un kādos apstākļos Savienības tiesību pārkāpums, kas izriet no tiesas nolēmuma, kurš izdots piespiedu izpildes procedūras ietvaros, balstoties uz šķirējtiesas nolēmumu, ar ko tiek apmierināta summu piedziņas prasība, piemērojot noteikumu, kurš esot jāizskata par negodīgu, ir "pietiekami būtisks" pārkāpums, lai iestātos attiecīgās dalībvalsts ārpuslīgumiska atbildība. Šajā kontekstā tā jautā, vai šajā ziņā ir ietekme apstāklim, ka šī izpildes procedūra nav pabeigta, ka persona, pret kuru tā ir vēsta, ir pierādījusi savu absolūto bezdarbību un nav izmantojusi visus tiesību aizsardzības līdzekļus, tādus kā prasību atmaksāt nepamatoti samaksāto summu, kas ir tās rīcībā attiecīgajā tiesību sistēmā.

19. Ceturtais un piektais jautājums attiecas uz iespējamās prasības atlīdzināt valsts tiesas bezdarbības dēļ radīto kaitējumu, kas balstīta tajā, ka pēdējā minētā nav izvērtējusi attiecīgā līguma noteikumu negodīgumu, apjomu un tās saistību ar citām civiltiesiska rakstura prasībām.

A – Par pirmajiem trīs prejudiciālajiem jautājumiem: valsts atbildības iestāšanās, jo valsts piespiedu izpildes tiesa nav izpildījusi savu pienākumu pēc savas ierosmes izvērtēt negodīga noteikuma esamību Direktīvas 93/13 izpratnē, iespējamība un nosacījumi

20. Pirmajā, otrajā un trešajā prejudiciālajā jautājumā būtībā ir jāizskata jautājums par to, vai tas, ka par izpildi atbildīgā valsts tiesa pēc savas ierosmes nav izvērtējusi, vai attiecīgā patēriņa līguma noteikumi pamatlietā bija negodīgi – un strīdīgajā izpildes procedūrā tos attiecīgi noraidījusi – var izraisīt attiecīgās dalībvalsts ārpuslīgumisko atbildību.

21. Šajā problemātikā, manuprāt, ir ietverti divi aspekti, kurus es izvērtēšu secīgi.

22. Pirmais aspekts attiecas uz to, vai šādos apstākļos kā šajā lietā var iestāties dalībvalsts ārpuslīgumiskā atbildība par Savienības tiesību pārkāpumu valsts tiesas darbības vai bezdarbības dēļ, attiecībā uz kuru, šķiet, ir izslēgts, ka tai būtu jāpasludina spriedums pēdējā instancē.

23. Otrs aspekts attiecas uz jautājumu, vai un attiecīgajā gadījumā kādos apstākļos negodīga noteikuma esamības neizskatīšana un nenoraidīšana var tikt kvalificēta kā Savienības tiesību noteikuma, ar kuru ir piešķirtas tiesības privātpersonām, “pietiekami būtisks” pārkāpums.

1) Par pirmo aspektu: vai valsts piespiedu izpildes tiesas atbildība var iestāties pirms izpildes procedūras pabeigšanas un tātad, kamēr lietas dalībniece, kurai, iespējams, ir nodarīts kaitējums, nav izmantojusi visus tās rīcībā esošos valsts tiesību aizsardzības līdzekļus?

24. Šajā gadījumā, šķiet, no prejudiciālajiem jautājumiem izriet, ka pamatlieta attiecas uz situāciju, kad tiesai *a quo* nav jāpasludina spriedums pēdējā instancē. Proti, šiem jautājumiem, šķiet, ir jēga tikai tad, ja būtu jāuzskata, ka strīdīgā izpildes procedūra nav galīgi pabeigta. Saskaņā ar manu izpratni par lietas materiāliem, šķiet, ka prasītājam pamatlietā galīgi saistošs lēmums pēc būtības vēl nav pieņemts un ka no tā izriet, ka šī pēdējā minētā ir iesniegusi prasību par kaitējuma, kas viņai esot ticis nodarīts tiesas nolēmuma dēļ, atlīdzību, kas varēja būt parastā kārtībā iesniegta apelācijas sūdzība.

25. Tomēr no Tiesai iesniegtajiem lietas materiāliem skaidri neizriet, vai tiesvedībā pamatlietā *Okresný súd Prešov* (Prešovas rajona tiesa) ir vai nav pēdējās instances tiesa.

26. Iesniedzējtiesa savā atbildes vēstulē uz Tiesas lūgumu sniegt paskaidrojumus nav sniegusi skaidru atbildi par šiem aspektiem. No piemērojamajām valsts tiesībām izrietot, ka tiesas rīkojums, ar ko tiek noraidīta izpildes atļauja, var būt apelācijas priekšmets³. Tāpat arī nolēmums, ar kuru tiek apmierināti parādnieka iebildumi, varētu būt parastā kārtībā iesniegtas apelācijas sūdzības priekšmets⁴. No tā izriet, kā to precizē Slovākijas valdība, ka saskaņā ar šīs lietas apstākļiem izpildes tiesa, uz kuras procedūru attiecas šī tiesvedība, var būt, bet ne obligāti ir⁵ pēdējās instances tiesa.

27. Šis pēdējais apsvērums man šķiet galvenais problemātikā saistībā ar dalībvalstu atbildības iestāšanos par pārkāpumu, ko ir pieļāvušas tās tiesību sistēmā ietilpstošas tiesas.

28. Protams, ir noteikts, ka dalībvalstu atbildības princips par privātpersonām nodarītu kaitējumu Savienības tiesību pārkāpuma dēļ, kas tiek garantēts kopš sprieduma *Francovich* u.c.⁶ un kura rašanās nosacījumi ir precizēti spriedumā *Brasserie du pêcheur* un *Factortame*⁷, ir spēkā attiecībā uz *visiem gadījumiem, kad dalībvalsts pārkāpj Savienības tiesības, neatkarīgi no tā, kuras dalībvalsts iestādes darbība vai bezdarbība ir pārkāpuma cēlonis*⁸.

29. Spriedumā *Köbler*⁹ Tiesa arī ir precizējusi, ka šis princips, ievērojot dažus nosacījumus, ir piemērojams arī tad, ja Savienības tiesību pārkāpums izriet no valsts tiesas nolēmuma.

30. Tātad nevar uzreiz vispārīgi izslēgt, ka valsts atbildība ir iestājusies par Savienības tiesību pārkāpumu, kura pamatā ir valsts tiesas darbība vai bezdarbība, turklāt neatkarīgi no tā, kāds ir tās raksturs vai tās vieta attiecīgajā tiesu sistēmā.

3 — Skat. Likuma Nr. 233/1995 par tiesu izpildītājiem un izpildes procedūru, ar ko tiek grozīti un papildināti citi likumi, 44. un 45. pantu.

4 — Skat. iepriekš minētā likuma 50. pantu un Likuma Nr. 99/1993, ar ko tiek iedibināts Civilprocesa kodekss, 202. panta 2. punktu.

5 — Šajā ziņā skat. iepriekš minēto *Okresný súd Prešov* (Prešovas rajona tiesa) 2010. gada 22. oktobra spriedumu (skat. šo secinājumu 11. punktu), ar kuru prasītājas pamatlietā celtā prasība par zaudējumu atlīdzību ir noraidīta kā priekšlaicīga, pamatojoties uz to, ka pēdējā minētā nebija izmantojusi visus viņas rīcībā esošos tiesību aizsardzības līdzekļus, tādus kā prasība atcelt strīdīgo šķirējtiesas nolēmumu.

6 — Spriedums, 1991. gada 19. novembris (C-6/90 un C-9/90, EU:C:1991:428, 31.–37. punkts).

7 — Spriedums, 1996. gada 5. marts (C-46/93 un C-48/93, EU:C:1996:79, 74. punkts).

8 — Skat. it īpaši spriedumu, 1996. gada 5. marts, *Brasserie du pêcheur* un *Factortame* (C-46/93 un C-48/93, EU:C:1996:79, 34. punkts).

9 — Spriedums, 2003. gada 30. septembris (C-224/01, EU:C:2003:513, 33.–36. punkts).

31. Lai arī teorētiski jebkurš valsts tiesas nolēmums, kurā nav ievērotas Savienības tiesības, var izraisīt valsts atbildību, tas tomēr nenozīmē, ka vienmēr ar to pietiek, lai visos gadījumos izraisītu šo atbildību.

32. Gadījumā, kad šī darbība vai šī bezdarbība risinās tiesu funkcijas īstenošanā un ja tā var tikt kritizēta saskaņā ar valsts līmenī piemērojamajiem noteikumiem, pret strīdīgo spriedumu vērstas pārsūdzības vai apelācijas sūdzības ietvaros tikai tiesas nolēmums pēdējā instancē var izraisīt *ultima ratio* valsts darbību vai bezdarbību, kas ir pretrunā Savienības tiesībām.

33. Tādējādi no 2003. gada 30. septembra sprieduma *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513), kā arī no vēlākas judikatūras¹⁰ skaidri izriet, ka šādos apstākļos šis princips, šķiet, ir spēkā tikai attiecībā uz pēdējās instances tiesām.

34. Tādējādi šajā jaunu virzienu iezīmējošā spriedumā, balstoties it īpaši uz tiesu varas būtisko lomu privātpersonu tiesību, kas izriet no Savienības tiesību normām, aizsardzībā un uz apstākli, ka tiesa, kura izlemj lietu pēdējā instancē, pēc definīcijas ir pēdējās instances tiesa, kurā privātpersonas var atsaukties uz tiesībām, kuras tām piešķirtas Savienības tiesībās, Tiesa ir secinājusi, ka šo tiesību aizsardzība tiktu mazināta – un Savienības tiesību normu, ar kurām ir piešķirtas šādas tiesības, pilnīga efektivitāte tiktu apšaubīta –, ja tiktu izslēgts, ka privātpersonas ar zināmiem nosacījumiem var saņemt atlīdzību par kaitējumu, kas ir radies Savienības tiesību pārkāpuma dēļ un ir attiecināms uz *valsts pēdējās instances tiesas nolēmumu*¹¹.

35. Šajā pašā ziņā Tiesa savā spriedumā *Traghetti del Mediterraneo*¹² ir norādījusi, ka, ņemot vērā tiesas funkciju specifiku, kā arī tiesiskās noteiktības leģitīmās prasības, valsts atbildība šādā gadījumā nav neierobežota. Atbilstoši šim spriedumam “ši atbildība var iestāties *tikai izņēmuma gadījumā, kad valsts tiesa* [...] *[pieņem] nolēmumu pēdējā instancē*”¹³.

36. Nesen pasludinātajā spriedumā *Târşia*¹⁴ Tiesa ir apgalvojusi, ka tieši tiesas nolēmuma dēļ, ar ko *D. C. Târşia* tika noteikts pienākums maksāt nodokli, ko nevarēja pārsūdzēt – lēmums, kas būtībā vēlāk tika atzīts par nesaderīgu ar Savienības tiesībām, – ir jābūt paredzētai iespējai atzīt valsts atbildību, lai attiecīgā persona saņemtu savu tiesību tiesisko aizsardzību.

37. Kaut gan varētu atsaukties uz dažām ar doktrīnu saistītām debatēm par to, vai šī valsts atbildība iespējami varētu izrietēt no valsts tiesu, kas ne vienmēr izlemj lietu pēdējā instancē, nolēmumiem¹⁵, man šķiet, ka no Tiesas šobrīd iedibinātās judikatūras izriet, ka šī atbildības iestāšanās ir skaidri ierobežota attiecībā uz valsts tiesu, pret kuru nolēmumiem nevar vērsties ar parastā kārtībā iesniegtu apelācijas sūdzību, bezdarbību.

38. Proti, spriedumā *Köbler*¹⁶ ieviestajam jauninājumam, kas izriet no *paplašinātas un vienotas* koncepcijas, kāda Tiesai ir par “valsts” jēdzienu attiecībā uz ārpuslīgumiskās atbildības iestāšanos Savienības tiesību pārkāpuma dēļ, ir nozīme tikai tad, ja nolēmumu ir pieņēmusi valsts pēdējās instances tiesa, kas tomēr nenozīmē, ka ir runa obligāti par kādu augstāko tiesu.

10 — Skat. spriedumus, 2006. gada 13. jūnijs, *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391, 31. punkts), 2011. gada 24. novembris, Komisija/Itālija (C-379/10, EU:C:2011:775), 2015. gada 9. septembris, *Ferreira da Silva e Brito u.c.* (C-160/14, EU:C:2015:565, 47. punkts), kā arī 2015. gada 6. oktobris, *Târşia* (C-69/14, EU:C:2015:662, 40. punkts).

11 — Spriedums, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 33.–36. punkts).

12 — Spriedums, 2006. gada 13. jūnijs (C-173/03, EU:C:2006:391, 32. punkts).

13 — Mans izcēlums.

14 — Spriedums, 2015. gada 6. oktobris (C-69/14, EU:C:2015:662, 40. punkts).

15 — Skat. it īpaši Beutler, B., State Liability for Breaches of Community Law by National Courts: Is the Requirement of a Manifest Infringement of the Applicable Law an Insurmountable Obstacle Nr. 3, no: *Common Market Law Review* 46, 2009, 773.–804. lpp. (it īpaši 789. lpp.), un Huglo, J.-G., La responsabilité des États membres du fait des violations du droit communautaire commises par les juridictions nationales: un autre regard, no: *Gazette du Palais*, 2004. gada 12. jūnijs, I *Jur.*, 34. lpp.

16 — Spriedums, 2003. gada 30. septembris (C-224/01, EU:C:2003:513).

39. Man šķiet, ka šis apsvērums skaidri izriet no šī sprieduma. Manuprāt, šajā spriedumā Tiesa īpašu uzmanību pievērta pēdējās instances tiesu nolēmumu galīgumam. Tādējādi Tiesa norādīja, ka “[valsts] tiesa, kura izlemj lietu pēdējā instancē, pēc definīcijas ir pēdējās instances tiesa, kurā privātpersonas var atsaukties uz tiesībām, ko tām piešķir Kopienu tiesības”, un ka, “[tā kā] šādu tiesību pārkāpumu šīs tiesas nolēmumā, kas ir galīgs, parasti vairs nevar pārsūdzēt, privātpersonām nevar liegt iespēju ierosināt valsts atbildību, lai tādējādi panāktu savu tiesību aizsardzību”¹⁷.

40. Turklāt, manuprāt, ar šo secinājumu tiek nodrošināts pareizs līdzsvars starp nepieciešamību efektīvi garantēt tiesības, kādas privātpersonām izriet no Savienības tiesībām, no vienas puses, un specifiskumu, kas raksturo tiesu iestāžu iesaistīšanos katrā dalībvalstī, kā arī grūtībām, ar kādām valsts tiesas var saskarties, īstenojot tiesas funkcijas, no otras puses.

41. Citiem vārdiem sakot, Savienības tiesību pārkāpums var izraisīt valsts atbildību tiesas nolēmuma radīta kaitējumu dēļ tikai tādā situācijā, kas ir uztverama kā visas tiesu sistēmas neveiksme kopumā, tāpat tādā gadījumā, kad tiesa, kas izlemj lietu pēdējā instancē, nav spējusi efektīvi garantēt Savienības tiesībās piešķirto tiesību aizsardzību. Lai varētu runāt par valsts, kas ir vainojama tiesas pārkāpumā, pienākumu neizpildi, manuprāt, ir jābūt pasludinātam galīgam tiesas nolēmumam, kurā ir stingri noteikta attiecīgo personu turpmākā tiesiskā situācija¹⁸.

42. Tādējādi, kā, manuprāt, par to liecina Tiesas judikatūra¹⁹, man šķiet, ka šis secinājums ir spēkā gan attiecībā uz gadījumu, kurā valsts tiesa, kas pieder tiesām, kuras nolēmumus saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem nevar pārsūdzēt, nav izpildījusi savu pienākumu uzdot prejudiciālu jautājumu saskaņā ar LESD 267. panta trešo daļu, ja tā šaubās par Savienības tiesību interpretāciju, gan attiecībā uz gadījumu, kad tiek izskatīta aplūkoto Savienības materiālo tiesību ievērošana – viens no šādiem gadījumiem ir tas, ar kuru tiesām saskaņā ar Direktīvas 93/13 un it īpaši tās 6. panta 1. punkta efektivitāti tiek uzlikts pienākums izvērtēt patēriņa līgumos ietverto noteikumu negodīgumu un, iespējams, tos noraidīt.

43. Vai nepieciešamība piešķirt īpašu aizsardzību patērētājiem, kas parasti tiek uzskatīti par neaizsargātāko pusi, kā arī sabiedriskās kārtības statuss, ko Tiesa piešķirusi normām, ar kurām tiek nodrošināta patērētāju aizsardzība atbilstoši Direktīvai 93/13²⁰, var likt pārņemt šo secinājumu vai to mikstināt, ņemot vērā procesuālās autonomijas principa ierobežojumus attiecībā uz konkrētiem dalībvalsts atbildības iestāšanās nosacījumiem?

44. Es tā nedomāju.

45. Direktīvas 93/13 efektivitāte, manuprāt, tiek nodrošināta ar valsts tiesai sniegto iespēju – dažos gadījumos pat pienākumu – konstatēt negodīgumu un ar iespēju pēdējās instances tiesai atcelt nolēmumu, kas pieņemts, pārkāpjot šo pienākumu. Manuprāt, tas nozīmētu spert vēl vienu soli uz priekšu, nevis tikai paredzēt valsts ārpuslīgumiskās atbildības iestāšanās visos gadījumos, kad tiek apgalvots, ka tiesa neatkarīgi no tā, kādu vietu tā ieņem valsts tiesu sistēmas uzbūvē un kāds ir tās iejaukšanās līmenis, nav izpildījusi savu pienākumu izvērtēt negodīgus noteikumus patērētāju un pārdevēju vai piegādātāju noslēgtajā līgumā un noteiktos gadījumos tos atcelt.

17 — Spriedums, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 34. punkts).

18 — Kā savos secinājumos lietā Komisija/Itālija (C-129/00, EU:C:2003:319, 63. punkts) ir norādījis ģenerāladvokāts L. A. Hēlhuds [*L. A. Geelhoed*], līdzīgi EKL 234. panta (tagad – LESD 267. pants) attiecībā uz pienākumu uzdot prejudiciālu jautājumu struktūrai doma ir tāda, ka zemāku valsts tiesu individuāli nolēmumi, kuros Savienības tiesības ir piemērotas nepareizi, vēl var tikt laboti valsts tiesu hierarhijas iekšienē. Pat pieņemot, ka šāda labošana nav notikusi, viens kļūdainis zemākas instances tiesas lēmums noteikti neizraisa attiecīgās tiesību normas lietderīgās iedarbības pārkāpumu dalībvalstī. Savukārt tādas sekas ir acīmredzami iespējamas valsts judikatūras gadījumā, kas ir pretrunā augstākajai valsts tiesai, kuru zemākās instances tiesas uzskata par autoritāti valsts tiesu sistēmā.

19 — Tādējādi lietās, kurās tika pasludināti spriedumi, 2006. gada 13. jūnijs, *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391) un 2011. gada 24. novembris, Komisija/Itālija (C-379/10, EU:C:2011:775), valsts pēdējās instances tiesai pārņemtais pārkāpums attiecās uz tās sniegto tiesību noteikumu interpretāciju.

20 — Spriedums, 2015. gada 4. jūnijs, *Faber* (C-497/13, EU:C:2015:357, 56. punkts).

46. Tomēr, lai arī tātad efektivitātes princips netiek apšaubīts, citādi varētu būt no līdzvērtības principa perspektīvas²¹. Kaut gan Tiesas noteiktie atbildības iestāšanas nosacījumi ir vajadzīgi un pietiekami, lai privātpersonām rastos tiesības uz kaitējuma atlīdzināšanu, nevar izslēgt, ka valsts atbildība var iestāties, pastāvot mazāk ierobežojošiem nosacījumiem, uz valsts tiesību pamata. Tādējādi gadījumā, kad atbilstoši piemērojamām valsts tiesībām ir paredzams, var iestāties pēdējās instances tiesu atbildība par piemērojamo valsts tiesību normu pārkāpumu, šāda iespēja būtu jānodrošina ar tiem pašiem nosacījumiem arī gadījumā, kad valsts tiesa ir pārkāpusi tiesības, kuras privātpersonām izriet no Savienības tiesībām, un it īpaši tās, kuras izriet no Direktīvas 93/13.

47. No visiem šiem apsvērumiem izriet, ka, ar nosacījumu, ka tiek ievērots līdzvērtības princips, Savienības tiesībās pašās par sevi dalībvalstij nav uzlikts pienākums atlīdzināt kaitējumu, kas izriet no tiesas nolēmuma, kuru vēl var pārsūdzēt parastā kārtībā.

48. Visbeidzot dalībvalsts atbildība par kaitējumu, kas privātpersonai nodarīts valsts tiesas pieļautā Savienības tiesību pārkāpuma dēļ, var iestāties tikai izņēmuma gadījumā, kad šī tiesa izskata lietu pēdējā instancē, kas pamatlietā ir jāpārbauda iesniedzējtiesai, ņemot vērā visus šīs lietas īpašos apstākļus.

49. Ja pamattiesvedībā iesniedzējtiesa ir jāatzīst par pēdējās instances tiesu, vēl ir jānoskaidro, kādā veidā tā ir pietiekami būtiski pārkāpusi tiesību normu, kuras mērķis ir piešķirt tiesības privātpersonām.

2) Par otro aspektu: saskaņā ar kādiem nosacījumiem ar patērētājiem noslēgtā līguma noteikumu negodīguma izvērtēšanas neveikšana un vajadzības gadījumā to neatcelšana var tikt kvalificēta kā pietiekami būtisks Savienības tiesību noteikuma, kura mērķis ir piešķirt tiesības privātpersonām, pārkāpums?

50. Attiecībā uz dalībvalsts atbildības iestāšanos Savienības tiesību pārkāpuma dēļ Tiesa ir atkārtoti nospriedusi, ka privātpersonām, kurām ir nodarīts kaitējums, ir tiesības uz atlīdzību, ja ir izpildīti trīs nosacījumi, proti, ja pārkāptā Savienības tiesību noteikuma mērķis ir piešķirt tiesības privātpersonām, ja šī noteikuma pārkāpums ir pietiekami būtisks un ja ir tieša cēloņsakarība starp šo pārkāpumu un privātpersonām nodarīto kaitējumu²². Dalībvalsts atbildību par kaitējumu, kas nodarīts ar valsts pēdējās instances tiesas nolēmumu, ar kuru pārkāpta Savienības tiesību norma, reglamentē tādi paši nosacījumi²³.

51. Šo nosacījumu piemērošana, kas ļauj noteikt dalībvalstu atbildību par privātpersonām nodarīto kaitējumu, kurš radies, pārkāpjot Savienības tiesības, principā ir jāveic valsts tiesām saskaņā ar Tiesas sniegtajām šīs piemērošanas pamatnostādnēm²⁴.

52. Šīs pamatnostādnes var apkopot šādi.

53. Pirmkārt, ir jānosaka, vai pārkāptās normas mērķis ir piešķirt tiesības privātpersonām. Es mazliet šaubos par to, vai Direktīvas 93/13 noteikumos un pienākumos, kas ar tiem ir uzlikti valsts tiesām, lai nodrošinātu to pilnīgu efektivitāti, privātpersonām tiek piešķirtas tiesības, kas valsts tiesām ir jāaizsargā.

21 — Šajā ziņā es vēlos uzsvērt, ka tieši saskaņā ar līdzvērtības principu, kas tika noteikts spriedumā, 2009. gada 6. oktobris, *Asturcom Telecomunicaciones* (C-40/08, EU:C:2009:615, 49.–59. punkts), valsts tiesai, kas izskata prasību par *res judicata* spēku ieguvuša šķīrējtiesas nolēmuma piespiedu izpildi, ir pienākums pēc savas ierosmes izvērtēt pārdevēja vai piegādātāja un patērētāja noslēgtajā līgumā iekļautās šķīrējtiesas klauzulas negodīgumu.

22 — Skat. it īpaši spriedumus, 1996. gada 5. marts, *Brasserie du pêcheur* un *Factortame* (C-46/93 un C-48/93, EU:C:1996:79, 51. punkts), 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 51. punkts), 2006. gada 12. decembris, *Test Claimants in the FII Group Litigation* (C-446/04, EU:C:2006:774, 209. punkts), 2010. gada 25. novembris, *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 47. punkts), kā arī 2013. gada 14. marts, *Leth* (C-420/11, EU:C:2013:166, 41. punkts).

23 — Skat. spriedumu, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 52. punkts).

24 — Skat. spriedumus, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 100. punkts), 2006. gada 12. decembris, *Test Claimants in the FII Group Litigation* (C-446/04, EU:C:2006:774, 210. punkts) un 2010. gada 25. novembris, *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 48. punkts).

54. Otrkārt, attiecībā uz nosacījumu par “acīmredzama” pārkāpuma esamību ir pilnīgi skaidrs, ka, ņemot vērā tiesu funkciju specifiku, kā arī tiesiskās noteiktības leģitīmās prasības, valsts atbildība par privātpersonām nodarīto kaitējumu Savienības tiesību pārkāpuma dēļ, ko izraisījis valsts tiesas nolēmums, nav neierobežota. Tādējādi, neskaitot iepriekš atgādināto aspektu, ka šī atbildība par kaitējumu var iestāties tikai izņēmuma gadījumā, kad attiecīgā valsts tiesa izlemj lietu pēdējā instancē, vēl ir jāizvērtē, vai pēdējā minētā ir acīmredzami pārkāpusi piemērojamās tiesības²⁵.

55. Kā tad ir ar pienākumu valsts tiesai pēc savas ierosmes izskatīt negodīga noteikuma esamību patērētāja un pārdevēja vai piegādātāja noslēgtajā līgumā?

56. Atgādināšu, ka ar Direktīvu 93/13 ieviestā aizsardzības sistēma balstās uz ideju, ka patērētājs salīdzinājumā ar pārdevēju vai piegādātāju atrodas nelabvēlīgākā situācijā gan attiecībā uz iespēju risināt sarunas par darījuma noslēgšanu, gan attiecībā uz informētības līmeni; tā rezultātā patērētājs pievienojas pārdevēja vai piegādātāja iepriekš izstrādātajiem noteikumiem bez iespējas īstenot savu ietekmi uz to saturu²⁶.

57. Ņemot vērā šādu nelabvēlīgāku situāciju, Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir paredzēts, ka negodīgi noteikumi patērētājiem nav saistoši. Kā izriet no judikatūras, šī ir imperatīva norma, kas vērsta uz to, lai formālo līdzsvaru, ko līgums nodibina starp līgumslēdzēju pušu tiesībām un pienākumiem, aizstātu ar reālu līdzsvaru, kas var atjaunot minēto pušu vienlīdzību²⁷.

58. Lai nodrošinātu Direktīvā 93/13 garantēto aizsardzību, Tiesa arī vairākkārt ir skaidrojusi, ka pastāvošā nevienlīdzība starp patērētāju un pārdevēju vai piegādātāju var tikt izlīdzināta tikai ar pozitīvu iejaukšanos no to personu puses, kas pašas nav līguma slēdzējas²⁸.

59. Ņemot vērā šos principus, Tiesa ir nospriedusi, ka valsts tiesai ir pienākums pēc savas ierosmes izvērtēt līguma noteikuma negodīgumu²⁹.

60. Attiecībā uz jautājumu, vai tiesa ir izdarījusi “pietiekami būtisku Savienības tiesību pārkāpumu” tādos apstākļos, kādi ir aprakstīti lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu, nenorādot uz patēriņa līgumā ietverta noteikuma negodīgumu, saskaņā ar judikatūru³⁰ ir vairāki atbilstoši elementi, kurus, manuprāt, var klasificēt divās kategorijās.

61. Pirmā kategorija attiecas uz pārkāptās tiesību normas skaidrību un precizitāti, kas attiecīgajā gadījumā nozīmē to, ka ir jānosaka, vai pastāv skaidra Tiesas judikatūra par tiesību jautājumu, kas ir iesniegts izskatīšanai valsts tiesā. Otrā kategorija attiecas uz visiem minētās situācijas īpašajiem apstākļiem, tādiem kā valsts iestāžu rīcības brīvība, kas tām piešķirta ar pārkāpto tiesību normu, apgalvotā pārkāpuma acīmredzamais, tīšais un/vai atvainojamais raksturs, kā arī visi faktiskie un tiesiskie apstākļi, par kuriem valsts tiesa bija saņēmusi informāciju, it īpaši no lietas dalībniekiem. Attiecībā uz šo otro aspektu Tiesa ir norādījusi, ka valsts tiesai, kas izskata prasību par kaitējuma atlīdzināšanu, ir jāņem vērā visi apstākļi, kas raksturo tās izskatīšanai nodoto situāciju³¹.

25 — Skat. spriedumus, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 53. punkts), kā arī 2006. gada 13. jūnijs, *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391, 32. un 42. punkts).

26 — Spriedumi, 2000. gada 27. jūnijs, *Océano Grupo Editorial un Salvat Editores* (no C-240/98 līdz C-244/98, EU:C:2000:346, 25. punkts), kā arī 2006. gada 26. oktobris, *Mostaza Claro* (C-168/05, EU:C:2006:675, 25. punkts).

27 — Spriedumi, 2006. gada 26. oktobris, *Mostaza Claro* (C-168/05, EU:C:2006:675, 36. punkts) un 2009. gada 4. jūnijs, *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350, 25. punkts).

28 — Skat. spriedumus, 2000. gada 27. jūnijs, *Océano Grupo Editorial un Salvat Editores* (no C-240/98 līdz C-244/98, EU:C:2000:346, 27. punkts), 2006. gada 26. oktobris, *Mostaza Claro* (C-168/05, EU:C:2006:675, 26. punkts), 2009. gada 6. oktobris, *Asturcom Telecomunicaciones* (C-40/08, EU:C:2009:615, 31. punkts), kā arī 2012. gada 14. jūnijs, *Banco Español de Crédito* (C-618/10, EU:C:2012:349, 41. punkts).

29 — Skat. it īpaši spriedumus, 2009. gada 4. jūnijs, *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350, 32. punkts) un 2009. gada 6. oktobris, *Asturcom Telecomunicaciones* (C-40/08, EU:C:2009:615, 32. punkts).

30 — Skat. spriedumus, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 53.–55. punkts) un 2006. gada 13. jūnijs, *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391, 32. punkts).

31 — Skat. spriedumu, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 54. punkts).

62. Pirmkārt, attiecībā uz jautājumu, vai pārkāptā tiesību norma ir pietiekami skaidra un precīza, nav noliedzams, ka Savienības tiesību pārkāpums ir pietiekami būtisks, ja tas ir turpinājies, neņemot vērā sprieduma pasludināšanu, ar ko tiek atzīta valsts pienākumu neizpilde, prejudiciāla nolēmuma pieņemšanu vai Tiesas iedibināto judikatūru šajā jautājumā, no kā izriet, ka attiecīgajai rīcībai ir pārkāpuma raksturs³².

63. Šajā gadījumā attiecībā uz šķirējtiesas nolēmuma piespiedu izpildes tiesas pienākumu pēc savas ierosmes izskatīt negodīgu noteikumu līgumā es uzskatu, ka nav teikts, ka brīdī, kad ar nolēmumiem tika atļauta attiecīgā piespiedu izpilde pamatlietā, šai tiesību normai, ko Tiesa ir pieņēmusi tiesību tālākveidošanas ceļā, piemita prasītā skaidrība un precizitāte. It īpaši nevar acīmredzami secināt, ka brīdī, kad tika pieņemti attiecīgie tiesas nolēmumi pamatlietā, proti, attiecīgi 2008. gada 15. un 16. decembrī, šī tiesību norma skaidri izrietēja no judikatūras.

64. Šo secinājumu esmu izdarījis divu galveno iemeslu dēļ.

65. Pirmkārt, man šķiet, ka Tiesa, kurai ir lūgts sniegt prejudiciālu nolēmumu par Direktīvas 93/13 noteikumu, kuru aizsākumi meklējami ļoti dažāda veida strīdos, interpretāciju, nav katreiz sniegusi izsmeltošu atbildi uz jautājumu, vai valsts tiesai “bija” jāizskata vai tā “varēja” izskatīt noteikumu, kuru tā uzskata par negodīgu, un apstiprinošas atbildes gadījumā – vai tā varēja to atcelt vai arī tai bija jājaatceļ. Ja nesenākajā judikatūrā neapšaubāmi ir lemts par labu tiesas pienākumam noteiktos apstākļos izskatīt noteikuma negodīgumu³³ un attiecīgajā gadījumā izdarīt secinājumus, vienmēr tas tā nav bijis. Ilgu laiku Tiesas izmantotie formulējumi nebija pietiekami skaidri, ko visbiežāk izskaidro katras lietas gadījuma īpašie apstākļi³⁴.

66. Turklāt daudzās lietās jautājums bija vienīgi par tiesas pienākumu īpašos apstākļos izvērtēt tās vērtējumam iesniegto noteikumu negodīgumu. Saskaņā ar šobrīd nostiprināto formulējumu valsts tiesai pēc savas ierosmes ir jāizvērtē Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā ietilpstoša līguma noteikuma negodīgums un, to darot, ir jāizlīdzina starp patērētāju un pārdevēju vai piegādātāju pastāvošo nelīdzsvarotība, ja tās rīcībā ir vajadzīgais juridiskais un faktiskais pamatojums³⁵.

67. Otrkārt, šī “pienākuma” nostiprināšana ir vēl mazāk acīmredzama attiecībā uz tādu piespiedu izpildes procedūru kā pamatlietā aplūkotā, kura bieži ietver kompetentās valsts tiesas maznozīmīgu³⁶, pat neesošu³⁷ iejaukšanos. Kā man ir bijusi iespēja norādīt, tādās procedūrās, kas risinās saskaņā ar vienkāršotu shēmu, nereti gadās, ka tiesai nevar būt zināmi visi attiecīgie faktiskie un tiesiskie vai faktiskie apstākļi.

32 — Šajā ziņā skat. spriedumu, 2006. gada 12. decembris, *Test Claimants in the FII Group Litigation* (C-446/04, EU:C:2006:774, 214. punkts un tajā minētā judikatūra).

33 — Skat. it īpaši spriedumus, 2013. gada 14. marts, *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 46. punkts), 2013. gada 30. maijs, *Asbeek Brusse un de Man Garabito* (C-488/11, EU:C:2013:341, 49. punkts), 2014. gada 27. februāris, *Pohotovost'* (C-470/12, EU:C:2014:101, 34. punkts), 2014. gada 30. aprīlis, *Barclays Bank* (C-280/13, EU:C:2014:279, 34. punkta), 2014. gada 17. jūlijs, *Sánchez Morcillo un Abril García* (C-169/14, EU:C:2014:2099, 24. punkts), 2015. gada 9. jūlijs, *Bucura* (C-348/14, EU:C:2015:447, nav publicēts, 43. un 44. punkts), kā arī rīkojumu, 2015. gada 16. jūlijs, *Sánchez Morcillo un Abril García* (C-539/14, EU:C:2015:508, 26.–28. punkts).

34 — Kā redzams, sākot no 2009. gada 4. jūnija sprieduma *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350, 32. punkts) pasludināšanas, Tiesa ir skaidri lēmusi par labu valsts tiesas “pienākumam”, ne tikai tās iespējai, ko tā bija tai atzinusi iepriekšējās lietās.

35 — Skat. it īpaši spriedumu, 2013. gada 14. marts, *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 46. punkts un tajā minētā judikatūra).

36 — Kā esmu norādījis savā viedokli lietā *Sánchez Morcillo un Abril García* (C-169/14, EU:C:2014:2110, 53. punkts), pamatlietā apskatāmā izpildes procedūra, kuras mērķis ir atgūt summu, kas tika piešķirta uz izpilddokumenta, kurš tika uzskatīts par derīgu, pamata, pēc sava rakstura stipri atšķiras no tiesvedības pamatlietā, kurā tiek lemts par lietas būtību.

37 — Skat. it īpaši spriedumu, 2015. gada 1. oktobris, *ERSTE Bank Hungary* (C-32/14, EU:C:2015:637) saistībā ar Ungārijā pastāvošo vienkāršoto piespiedu izpildes procedūru notariālā kārtībā.

68. Jānorāda, ka tikai savā rīkojumā *Pohotovost*³⁸ Tiesa izvērtēja tādu situāciju, kāda ir pamatlietā, un it īpaši nosprieda, ka, ja valsts tiesai, kas izskata pieteikumu par galīga šķīrējtiesas nolēmuma piespiedu izpildi, saskaņā ar valsts procesuālajām tiesību normām pēc savas ierosmes ir jāizvērtē, vai noteikums par šķīrējtiesu nav pretrunā valsts tiesību imperatīvajām normām, tai arī ir pienākums pēc savas ierosmes izvērtēt šī noteikuma negodīgumu minētās Direktīvas 93/13 6. panta izpratnē, ja tās rīcībā ir vajadzīgā informācija par lietas tiesiskajiem un faktiskajiem apstākļiem.

69. Kaut gan šajā rīkojumā, protams, ir atsauce uz Tiesas agrāk izstrādāto judikatūru³⁹, lai atbildētu uz uzdotajiem jautājumiem, nevar izslēgt, ka valsts tiesas skatījumā pienākumi, kas tai ir jāpilda, var izraisīt dažus jautājumus.

70. Šajā ziņā man šķiet, ka tam, ka Tiesa ir uzskatījusi par lietderīgu izskatīt lietu C-76/10, *Pohotovost*⁴⁰, izdodot rīkojumu, pamatojoties uz Tiesas Reglamenta, redakcijā, kas bija spēkā minētās lietas izskatīšanas laikā⁴¹, 104. panta 3. punkta pirmo daļu, nekādā ziņā nav izšķirošas nozīmes, lai uzskatītu, ka pienākumi, kas ir jāpilda šķīrējtiesas nolēmuma izpildes tiesai, “skaidri un precīzi” izrietēja no judikatūras.

71. Es uzskatu, ka izvērtējumam par to, vai valsts tiesa bija saskārusies ar skaidru un precīzu tiesību normu, nav saiknes ar Tiesas izvēli šādas tiesību normas interpretācijā izmantot vienkāršotu procesuālo pieeju. Pats fakts, ka lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu varēja tikt iesniegts, liek pieņemt, ka vismaz vienai valsts tiesu daļai attiecīgais tiesību jautājums varēja radīt grūtības tā interpretācijā.

72. Kā to ir izklāstījis ģenerālvokāts lietā, kurā tika pasludināts 2002. gada 4. jūnija spriedums *Lyckeskog* (C-99/00, EU:C:2002:329)⁴², attiecībā uz saikni, kāda varētu tikt īstenota starp jautājumu par pamatotu šaubu esamību, ar ko valsts tiesai tiek uzlikts pienākums iesniegt lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu saskaņā ar spriedumu *Cilfit* u.c.⁴³, un agrākā Tiesas Reglamenta 104. panta 3. punktu, “pirmajā gadījumā tiek ņemti vērā, ja tā var teikt, šaubu, kādām ir jābūt *valsts tiesai* par Kopienas tiesību jautājumu, lai izlemtu, vai ir jāuzdod Tiesai par to jautājums, īpašības un saturs, otrajā gadījumā, gluži pretēji, ir runa par šaubām, ko atbilde uz jautājumu, iespējams, var raisīt *Tiesai* attiecībā uz izmantojamās procedūras izvēli, lai atbildētu uz jautājumu”⁴⁴.

73. Otrkārt, pieņemot, ka attiecīgā tiesību norma, ar kuru tiek piešķirtas tiesības attiecīgajām privātpersonām, tiktu atzīta par nostiprinātu lietas faktu rašanās laikā, otrs aspekts, kas, manuprāt, ir jāizvērtē, lai noteiktu, vai ir noticis tiesību normas “acīmredzams pārkāpums”, attiecas uz apstākļu kopumu šajā lietā.

74. Tiesai ir pienākums pēc savas ierosmes norādīt uz noteikuma negodīgumu – un vajadzības gadījumā to atcelt – tikai tādā gadījumā, ja tās rīcībā ir *visi atbilstošie tiesiskie vai faktiskie apstākļi*. Šī apstākļu kopuma ņemšana vērā ir noteicoša, un tieši šī iemesla dēļ Tiesa, piekrītot interpretēt vispārējos kritērijus, kurus Eiropas likumdevējs ir izmantojis Direktīvas 93/13 3. pantā, lai noteiktu negodīga noteikuma jēdzienu, tomēr parasti ir atturējies spriest par šo kritēriju piemērošanu atsevišķam noteikumam⁴⁵.

38 — Rīkojums, 2010. gada 16. novembris (C-76/10, EU:C:2010:685, 51. punkts).

39 — Spriedumi, 2000. gada 27. jūnijs, *Océano Grupo Editorial un Salvat Editores* (no C-240/98 līdz C-244/98, EU:C:2000:346), 2002. gada 21. novembris, *Cofidis* (C-473/00, EU:C:2002:705), 2006. gada 26. oktobris, *Mostaza Claro* (C-168/05, EU:C:2006:675), 2009. gada 4. jūnijs, *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350), kā arī 2009. gada 6. oktobris, *Asturcom Telecomunicaciones* (C-40/08, EU:C:2009:615).

40 — Rīkojums, 2010. gada 16. novembris (EU:C:2010:685).

41 — Šajā noteikumā bija paredzēts, ka, ja atbilde uz prejudiciālo jautājumu var tikt skaidri izsecināta no judikatūras vai ja atbilde uz jautājumu nerada nekādas pamatotas šaubas, Tiesa pēc ģenerālvokāta uzklaušīšanas jebkurā brīdī varēja izspriest lietu ar motivētu rīkojumu.

42 — Ģenerālvokāta A. Ticano [A. Tizzano] secinājumi lietā *Lyckeskog* (C-99/00, EU:C:2002:108, 74. punkts).

43 — Spriedums, 1982. gada 6. oktobris, *Cilfit* u.c. (283/81, EU:C:1982:335).

44 — Mans izcēlums.

45 — Spriedums, 2004. gada 1. aprīlis, *Freiburger Kommunalbauten* (C-237/02, EU:C:2004:209, 22. un 23. punkts).

75. Es uzskatu, ka viens no faktiskajiem apstākļiem, kas ir jāņem vērā, ir attiecīgā patērētāja rīcība vai, gluži pretēji, bezdarbība. Tiesa ir precizējusi, ka, lai gan Direktīvā 93/13 ir paredzēta valsts tiesas, kas izskata strīdu starp pārdevēju vai piegādātāju un patērētāju, pozitīva iejaukšanās, kas nav saistīta ar līgumslēdzējām pusēm, efektivitātes principa ievērošana nevar sniegties tiktāl, lai pilnībā kompensētu attiecīgā patērētāja absolūto bezdarbību. Tādējādi tas, ka patērētājs var atsaukties uz tiesību aktos paredzēto aizsardzību pret negodīgiem noteikumiem tikai tad, ja viņš uzsāk tiesvedību, pats par sevi nevar tikt uzskatīts par nesaderīgu ar efektivitātes principu⁴⁶.

76. Šo pēdējo prasību, proti, ka ir jāņem vērā, iespējams, cietušās personas pieliktās pūles, lai novērstu vai vismaz ierobežotu nodarītā kaitējuma apmēru, Tiesa ir precīzi izklāstījusi⁴⁷, un tai nenoliedzami ir saikne ar to, ka ir jābūt pasludinātam pēdējās instances tiesas nolēmumam⁴⁸.

77. Būtībā var tikai konstatēt, ka pienākums pēc savas ierosmes izskatīt negodīgus līguma noteikumus, piemērojot Direktīvu 93/13, ir tikai tad, kad valsts tiesas rīcībā ir šim mērķim nepieciešamie faktiskie vai tiesiskie apstākļi.

78. Šāds izvērtējums ir ļoti subjektīvs, un tas ir jāveic valsts tiesai. Lai varētu secināt, ka tas, ka tiesa nav izvērtējusi patērētāju un pārdevēju vai piegādātāju noslēgtajā līgumā iekļautos negodīgos noteikumus un vajadzības gadījumā tos atcēlusi, ir tišs Savienības tiesību pārkāpums, un to var sodīt no valsts atbildības skatpunkta, ir jāņem vērā šīs bezdarbības atvainojamais vai neatvainojamais raksturs.

79. Tam, ka tiesas, kas izskata lietu, uzmanību uz šo aspektu vērta pats patērētājs vai tas notika ar kāda cita informācijas avota starpniecību, arī ir ļoti svarīga nozīme.

B – Par ceturto un piekto jautājumu

80. Kā esmu norādījis iepriekš, ceturtais un piektais jautājums attiecas uz iespējamās prasības atlīdzināt kaitējumu, kas radies valsts tiesas bezdarbības rezultātā, apjomu un šīs prasības saistību ar citām prasībām.

81. Ar savu ceturto jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai kaitējums, kas pamatlietā radies iespējamā Savienības tiesību pārkāpuma dēļ, atbilst *M. Tomášová* prasītajai atlīdzības summai un vai šī summa var tikt pielīdzināta piedzītajai prasījuma summai, kas ir uzskatāma par nepamatotu iedzīvošanos. Ar savu piekto jautājumu iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai prasībai par nepamatoti samaksātās summas atgūšanu kā tiesību aizsardzības līdzeklim ir prioritāte pār prasību par zaudējumu atlīdzināšanu.

82. Man šķiet, ka iesniedzējtiesas jautājumi attiecas uz aspektiem, kas attiecas uz dalībvalstu procesuālo autonomiju.

46 — Spriedums, 2015. gada 1. oktobris, *ERSTE Bank Hungary* (C-32/14, EU:C:2015:637, 62. punkts un tajā minētā judikatūra).

47 — Skat. spriedumu, 1996. gada 5. marts, *Brasserie du pêcheur* un *Factortame* (C-46/93 un C-48/93, EU:C:1996:79, 84. un 85. punkts).

48 — 2009. gada 24. marta spriedumā *Danske Slagterier* (C-445/06, EU:C:2009:178, 69. punkts) Tiesa tādējādi precizēja, ka “tāda valsts tiesiskā regulējuma piemērošana, kurā ir noteikts, ka privātpersona nevar panākt tādu zaudējumu atlīdzību, kuru rašanos tā tiši vai aiz neuzmanības nav novērsusi, izmantojot tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ar nosacījumu, ka cietušajai personai var saprātīgi prasīt, lai tā izmantotu šādu tiesiskās aizsardzības līdzekli, bet tas ir jāvērtē valsts tiesai, ņemot vērā visus pamata lietas apstākļus. Varbūtība, ka valsts tiesa varētu iesniegt lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu saskaņā ar EKL 234. pantu, vai tas, ka Tiesā tiek izskatīta prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi, vien nav pietiekams iemesls, lai secinātu, ka nav saprātīgi izmantot kādu tiesiskās aizsardzības līdzekli”.

83. Šajā ziņā ir jāatgādina, ka, ja nosacījumi, kas attiecas uz valsts atbildības iestāšanos, ir izpildīti, kas ir jānoskaidro valsts tiesām, valsts tiesību ietvaros valstij ir pienākums novērst sekas, kas ir radušās sakarā ar kaitējuma nodarīšanu, ar noteikumu, ka valsts tiesību aktos ietvertie nosacījumi par zaudējumu atlīdzību nav mazāk labvēlīgi par noteikumiem, kuri attiecas uz līdzīgām prasībām dalībvalstī (līdzvērtības princips), un to piemērošana praksē nav tāda, kas zaudējumu atlīdzību padara neiespējamu vai ļoti apgrūtinātu (efektivitātes princips)⁴⁹.

84. No tā izriet, ka normas par kaitējuma, kas radies Savienības tiesību pārkāpuma dēļ, novērtēšanu ir noteiktas katras dalībvalsts tiesībās, ņemot vērā to, ka valstu tiesiskajos regulējumos par kaitējuma atlīdzināšanu, kuros noteikti šie noteikumi, ir jāievēro līdzvērtības un efektivitātes principi.

85. Tāpat arī saikne starp prasību par zaudējumu atlīdzināšanu par kaitējumu, kas, iespējams, nodarīts tiesību normas pārkāpuma dēļ, un citām atbilstoši valsts tiesībām pieejamām prasībām, it īpaši prasību par nepamatoti samaksātās summas atgūšanu, kuras var tikt celtas atbilstoši valsts tiesībām, ir noteikta valstu tiesībās, ja tiek ievēroti līdzvērtības un efektivitātes principi.

86. Tātad katras dalībvalsts tiesību sistēmā, ar nosacījumu, ka tiek ievēroti līdzvērtības un efektivitātes principi, ir jānosaka kritēriji, saskaņā ar kuriem var konstatēt un novērtēt kaitējumu, kas radies Savienības tiesību pārkāpuma dēļ.

III – Secinājumi

87. Tiek ierosināts uz *Okresný súd Prešov* (Prešovas rajona tiesa, Slovākija) uzdotajiem jautājumiem atbildēt šādi:

- 1) dalībvalsts nevar būt atbildīga par to, ka valsts tiesa piespiedu izpildes procedūrā, kas balstīta uz šķirējtiesas nolēmumu, nav atcēlusi līguma noteikumu, kas saskaņā ar Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvu 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos ir uzskatāms par negodīgu, ja lietas dalībniece parādniece pamattiesvedībā nav izmantojusi visus parastos tiesību aizsardzības līdzekļus, kas bija tās rīcībā saskaņā ar piemērojamām valsts tiesībām;
- 2) lai to, ka valsts tiesa, kas piespiedu izpildes procesā ir pēdējās instances tiesa, nav izvērtējusi līguma noteikumu negodīgumu saskaņā ar Direktīvu 93/13, varētu kvalificēt kā pietiekami būtisku pārkāpumu, kā rezultātā iestājas valsts atbildība, ir jāņem vērā visi faktiskie un tiesiskie apstākļi, kas tai ir tikuši paziņoti līdz nolēmuma pasludināšanas brīdim. Šāds Savienības tiesību pārkāpums nevar tikt uzskatīts par pietiekami būtisku, ja tam, ka valsts tiesa nav izvērtējusi pārdevēja vai piegādātāja un patērētāja noslēgtajā līgumā iekļautā noteikuma negodīgumu, piemīt atvainojams raksturs. Savukārt šādu bezdarbību var kvalificēt kā pietiekami būtisku pārkāpumu, ja, neraugoties uz informāciju, ko tai bija paziņojis vai nu pats patērētājs, vai ko tā bija saņēmusi citādi, pēdējās instances tiesa pēc savas ierosmes nav izvērtējusi šajā līgumā iekļautā noteikuma negodīgumu;
- 3) katras dalībvalsts tiesību sistēmā, ar nosacījumu, ka tiek ievēroti līdzvērtības un efektivitātes principi, ir jānosaka kritēriji, saskaņā ar kuriem var konstatēt un novērtēt kaitējumu, kas, iespējams, radies Savienības tiesību pārkāpuma dēļ.

49 — Skat. spriedumus, 1991. gada 19. novembris, *Francovich* u.c. (C-6/90 un C-9/90, EU:C:1991:428, 42. punkts), 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 58. punkts), 2009. gada 24. marts, *Danske Slagterier* (C-445/06, EU:C:2009:178, 31. punkts), 2010. gada 25. novembris, *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 62. punkts), kā arī 2015. gada 9. septembris, *Ferreira da Silva e Brito* u.c. (C-160/14, EU:C:2015:565, 50. punkts).